

УДК 17.023: 504 (045)

О. П. Скиба

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.

Національний авіаційний університет

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей формування екологічної культури сучасної людини. На початку XXI століття складається досить напружена екологічна ситуація, яка вимагає перегляду ставлення людини до природи. Людина починає усвідомлювати, що без пошуків дієвих засобів вирішення екологічних проблем неможливий подальший розвиток цивілізації. А екологічна ситуація почне змінюватися на краще лише у тому випадку, коли вироблені нові ціннісні орієнтири у ставленні до природи, такі як ідея гармонійного розвитку людини і природи, стануть надбанням широких людських мас. Споживацьке ставлення людини до природи стало причиною того, що світ природи знаходиться під загрозою знищення, саме тому питання формування у людини екологічної культури сьогодні стає одним з найбільш актуальних. Людство фактично постає перед вибором: або зберегти старий спосіб взаємовідносин у системі «людина-природа» і тоді, швидше за все, є неминучою екологічна катастрофа, або змінити спосіб взаємодії людини і природи та врятувати біосферу.

Ключові слова: екологічна культура, теорія стійкого розвитку, екологічна етика, ноосферна етика, етика відповідальності, біосфера.

Вступ

На початку XXI століття внаслідок безвідповідальної діяльності людей та зростання негативного антропогенного впливу на природу складається досить напружена екологічна ситуація, яка вимагає перегляду ставлення людини до природи. Людина починає усвідомлювати, що без пошуків дієвих засобів вирішення екологічних проблем неможливий подальший розвиток цивілізації. А для ефективного вирішення цих проблем необхідно, щоб людина усвідомила свій нерозривний фізичний і духовний зв'язок з природою, змінила ціннісні пріоритети, поширюючи морально-етичні норми на систему взаємовідносин «людина-природа». Екологічна ситуація почне змінюватися на краще лише у тому випадку, коли будуть вироблені нові ціннісні орієнтири у ставленні до природи, такі як ідея гармонійного розвитку людини і природи (яка змінила прагнення людини підкорити природу), стануть надбанням широких людських мас. А щоб цього досягнути, необхідно розробити систему безперервної екологічної освіти, що сприятиме становленню екологічної культури людини. Лише тоді сформована на належному рівні екологічна свідо-мість допоможе людству подолати відчуження у системі «людина-природа».

Споживацьке ставлення людини до природи стало причиною того, що світ природи перебуває під загрозою знищення, саме тому питання формування екологічної культури сьогодні стає одним із найбільш актуальних. Людство фактично постає перед вибором: або зберегти старий спосіб взаємовідносин у системі «людина-природа» і тоді, швидше за все, є неминучою екологічна катастрофа, або змінити спосіб взаємодії людини і природи та врятувати біосферу.

Ці зміни пов'язані з переорієнтацією світоглядних орієнтирів, переглядом технічних, економічних, природоохоронних особливостей взаємодії людини і природи. При цьому моральна сторона, «соціально-етична оцінка взаємин людини і природи набувають особливої значущості, актуальності. Здійснити «екологічну» перебудову не тільки свідомості, а й всієї життєдіяльності людей неможливо без емоційно-моральних чинників» (Єременко, 2016).

Як бачимо екологічна проблема, вирішенням якої займаються не лише екологи, а й представники інших наук, постає досить гостро. Все більше учених приходить до думки, що вирішення цієї та інших проблем є неможливим без вироблення відповідного ставлення до природи. Тобто сучасні морально-етичні орієнтири

повинні не лише дозволяти нинішньому поколінню користуватися усіма благами цивілізації, а і застерігати від можливих негативних наслідків у майбутньому. А формування відносно нової науки – екологічної етики актуалізує пошуки шляхів вирішення екологічної проблеми на засадах морального ставлення, відповідності і любові до природи.

Ідеї морального ставлення людини до природи можна віднайти ще у творах античних мислителів, таких як Піфагор, Платон, Арістотель, Гіппократ та інші. Розробляти їхні ідеї продовжують Дж. Бруно, Ф. Бекон, І. Кант, Л. Фейєрбах та інші, пропонуючи нові погляди на проблему з позицій раціоналізму. Нового звучання відношення «людина-природа» набуває в етико-філософських концепціях М. Бердяєва, П. Сорокіна, Е. Фромма, А. Швейцера, які, власне, у ставленні до людини та до людської діяльності включають морально-етичну складову. Заслужовують на увагу погляди на вирішення даної проблеми у роботах К. Ціолковського, В. Вернадського, П. Кропоткіна та ін.

Вирішення проблеми взаємовідношення «людина-природа» на основі морально етичних принципів та проблеми екологічної етики як різновиду прикладної етики пов'язують з іменами Р. Атфільда (етика екологічної відповідальності), О. Леопольда («етика землі»), Г. Йонаса, і багатьох інших. Певний вплив на становлення екологічної етики здійснили також концепції глобального моделювання майбутнього людства, розроблені під керівництвом Римського клубу. На проблеми екологічної культури звертали увагу вчені: Р. Александрова, В. Кобилянський, М. Моїсєєв, В. Павлов, Г. Риженков тощо. Основну ідею їхніх творів можна звести до того, що людство на даному етапі розвитку повинно зробити вибір: «...воно (людство), або нічого не змінює, і в цьому випадку загине, або ж негайно змінює свій світогляд, спосіб взаємодії з природою і шукає шляхи до гармонійного спільному розвитку – коеволюції» (Панов, 2001: 23).

J. Callicott вважає, що традиційна метафізика і обумовлена нею мораль є джерелом сучасних екологічних проблем, але не засобом для їхнього вирішення (Callicott, 1985). L. Everden справедливо зауважує, що, на відміну від традиційної науки, екологія вивчає не предмети, а відношення (Еверден, 1995).

Мета дослідження

В останні десятиліття у багатьох країнах світу все більше уваги приділяють проблемам екології, охорони природи, збереженню екологічної рівноваги. Саме тому

сьогодні є актуальним питання розвитку та становлення такої галузі наукового знання, як екологічне пізнання. Адже ця галузь у своєму розвитку пройшла різні рівні практичної взаємодії суспільства з природою: від прагнення людини підкорити її до ідеї гармонійного співіснування суспільства і природи. В даній статті будуть розглянуті етапи виникнення екологічної етики, як науки, що прагне розширити дію морально-етичних принципів ставлення людини до людини, на ставлення людини до природи. А також проаналізовані особливості розвитку і становлення сучасної екологічної культури людства.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають загальнонаукові та спеціальні методи і підходи, за допомогою яких досліджуватиметься така галузь наукового знання, як екологічне пізнання. Одним із таких підходів є системний підхід. Його використання зумовлене складністю і мінливістю об'єкта дослідження і дасть можливість простежити і врахувати важливі аспекти розвитку та становлення екологічної культури людства. Методологічна роль системного підходу полягає в тому, що він дозволяє виявити і проаналізувати як окремі елементи, що впливають на розвиток екологічної культури (такі як екологічна етика, екологічна освіта тощо), так і забезпечує вивчення об'єкта як єдиного цілого, певної системи. Не зайвим також буде застосування синергетичного підходу, оскільки для сфери екологічного пізнання характерними є синергетичний та діалогічний аспекти.

Результати

Глобальні проблеми людства, серед них і екологічні, опинилися в центрі уваги вчених наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Вчені намагалися переосмислити з точки зору загально-людських цінностей, які визначають поведінку людини у суспільстві, ставлення людини до природи. Формування певного ставлення до природи можливе, коли людина розглядає природу як «світ», середовище існування, «умови людського життя», що визначаються рівнем розвитку певної культурно-історичної епохи та певним типом предметно-практичної діяльності. Відомий філософ ХХ століття А. Швейцер, відмічає, що найбільшою помилкою всіх попередніх тлумачень етики є те, що всі вони зводяться до спілкування між людьми. Якщо ж пригадаємо походження даного слова, то термін «етика» походить від давньогрецького слова «ethos», первісне значення якого – «місце проживання», «місце існування», «дім», «пташине гніздо» і т.д. І лише пізніше словом «етичний» позначають добро-чесності й особливі душевні якості (Арістотель). А природа є для людини не лише середовищем існування, а домом, собором, який треба плекати і берегти. Тому, якщо орієнтуватися на ідею цілісного невідчуженого гармонійного існування людини і природи, поширення моральних принципів на природу є очевидним.

Іноді культуру як «другу природу» визначають саме через протиставлення її природі. Як ми знаємо, слово «cultura» у перекладі з латини означає «обробіток землі», «виховання», «освіта» тощо. А поняття «культура» взагалі має значну кількість визначень і сенсів, починаючи від діяльності людини (обробіток поля, наукові відкриття, створення високотехнологічної різноманіт-

ної техніки тощо) до управління соціальними процесами, освітою, вихованням та духовним життям людей. Дуже влучно висловився А. Швейцер: «Фатальним для ... культури є те, що її матеріальний бік розвивався набагато сильніше, ніж духовний. Рівновага її порушена... культура, що розвиває лише матеріальний бік без відповідного прогресу духовного, подібна до корабля, який... мчить назустріч катастрофі» (Швейцер, 1973: 98). Саме це і стало однією з причин виникнення екологічної кризи.

А ще однією причиною можна назвати те, що «розум людини звузив своє функціональне призначення і став у своїй більшості засобом спілкування з технікою. Відбулися зміни у свідомості величезної кількості людей, що зумовило деформацію традиційної культури і втрату багатьох загальнолюдських цінностей» (Скиба, 2007: 122). Це, у свою чергу, призводить до дезорієнтації людини у суспільстві і пошуку нових ціннісних орієнтирів.

Екологічна ж культура у широкому значенні є «...одним із проявів загальної культури, ...а у вузькому сенсі слова – трактується аналогічно практичного повернення людини до єдності з природою. У створенні екологічної культури беруть участь і матеріальна, і духовна культура. Усі галузі духовної культури, модифікуючись, можуть зробити внесок у створення екологічної культури. Екологічна культура як один із проявів «культури взагалі», охоплює сферу відносин людини, суспільства до природи» (Сременко, 2016: 25). Схожі думки викладені у роботах Е. Гірусова, який визначає екологічну культуру як «... продовження і розвиток загальної культури, що виражає характер і новий рівень відносин між суспільством і природою. Вона по-різному проявляється в системі духовних цінностей, соціальних інститутах, у всіх видах людської діяльності, безпосередньо пов'язаних із пізнанням, освоєнням і перетворенням природи» (Гірусов, 1983: 146).

Значний вплив на становлення екологічної культури здійснив розвиток учення, яке ми називаємо екологічною етикою, що у відносинах «людина-природа», визнає моральний статус природи, надає високу оцінку її нематеріальним цінностям.

Обговорення

На сучасному етапі розвитку людства відбувається небачене за масштабами розширення сфери пізнання, що стало можливим в умовах науково-технічного прогресу. Поява і розвиток комп'ютерних світів та мережевих структур, зміни в соціальній структурі суспільства викликають трансформації в духовному житті суспільства: актуальним стає питання про появу нових цінностей, формування нового типу світогляду людей, що живуть в інформаційну епоху, виникнення нової культури. Тому в окремих учених виникає побоювання, що успіхи у розвитку науки і техніки затьмарять людству розум і супроводжуватимуться не стільки створенням нових цінностей, скільки нехтуванням, а то й запереченням культурних надбань минулого. В даному випадку мова йде про необхідність попередження чи принаймні зведення до мінімуму небажаних наслідків науково-технічної та інформаційної революції, про усвідомлення «...антигуманності тих тенденцій нестримного техніцизму, які погрожують умовам вільного розвитку людини, кидають виклик її

гідності...» (Кримський, 2009: 33). Мова йде про те, що досягнення науки і техніки, на жаль, не завжди є благом для людства і можуть обернутися на засоби глобального знищення. Адже більшість глобальних проблем – енергетична, сировинна, екологічна, загроза ядерної війни та інші – породжені саме науково-технічним прогресом. Тому наука потребує, за висловом С. Кримського, «...соціального контролю, який орієнтував її на служіння суспільному прогресу. За межами соціально-морального використання наукове знання втрачає культурно-гуманістичний вимір; цинізм позбавленого моральних обривів знання породжує фаустівські колізії...» (Кримський, 2009: 34).

Тобто без удосконалення людських якостей, без прогресу моральної свідомості, коли відбувається лише розвиток науки і техніки, не можна говорити про культурний розвиток людства. Адже, за влучним висловом А. Печчеї, «...будь-які досягнення людства, включаючи і ті, які звичайно мають на увазі, коли говорять про "розвиток", можуть ґрунтуватися лише на удосконаленні людських рис...» (Печчеї, 1980: 224).

Як бачимо, вчені говорять про поширення морально-етичних норм на процес наукового пізнання. Моральні настанови, етичні принципи, створені протягом історії людства, які завжди були наповнені великим гуманістичним змістом і глибокою духовністю, повинні бути для людини ціннісними орієнтирами і в епоху комп'ютерних та інформаційних технологій. Адже в багатьох випадках техніка і наукові відкриття пропонують нам «...договір із дияволом, продовження життя – але зі зниженням розумових здібностей, позбавлення від депресії – але і від творчої сили духу, медикаментозна терапія, що стирає межі між тим, що ми досягаємо самі – і чого досягаємо за допомогою хімікатів, що впливають на мозок...» (Фукуяма, 2004: 8). Тобто мова йде про те, що у сучасному технологічному світі не слід забувати про морально-гуманістичний вимір науково-технічного прогресу. Особливо це є актуальним сьогодні, в епоху біо- і нанотехнологій, коли людині часто доводиться робити вибір між добром і злом, справедливістю й неправдою, гуманізмом і жорстокістю, чесністю і брехнею і т. д. І цей вибір може призвести до того, що К. Льюїс назвав «людина відмінється». Тобто йдеться про загрозу втрати людиною своєї людської природи через надмірну захопленість такими технологіями, як клонування людини, чи генна інженерія, і відсутність морально-етичних норм, що визначатимуть і контролюватимуть розвиток цих технологій. Успіхи у дослідженні стоволових клітин, бажання продовжити тривалість життя чи навіть додавання тваринних генів деяким ембріонам, можуть стати причиною народження тих, хто генетично буде не зовсім людиною. Тим більше, що так воно і буде, людина втратить свою людяність.

Висновки

Сьогодні в галузі екологічних знань на даному етапі розвитку науки відбувається зміна методологічних підходів до усвідомлення природи в сучасній філософії та методології наукового пізнання. Метою сучасної філософії природи є гармонізація відносин у системі «людина-природа», вироблення методо-

логічних підходів орієнтованих на дбайливе ставлення до природи.

Варто пригадати, що у період свого становлення наукове пізнання у ставленні до природи головним чином виходило з необхідності «підкорення» природи (Скиба, 2014). І саме ця боротьба за першість у стосунках з природою, із зовнішнім світом тривалий час не дозволяла людині «...зрозуміти свою причетність до світу, збагнути своє місце в Універсумі» (Дротянко, 2018: 5). Цей стереотип не змінювався сотні років і є ще не повністю подоланим сьогодні. У сучасному суспільстві необхідно з дитинства виховувати у людини дбайливе ставлення до природи і уникати тих наслідків своєї діяльності, які негативно вплинуть на природу. Тому, починаючи ще із загальноосвітніх шкіл необхідно, використовуючи різноманітні методи і засоби, формувати екологічну культуру людини. Бо одним з основних принципів розвитку сучасної екологічної культури є врахування інтересів майбутніх поколінь, а не тільки нинішніх. Саме поява різноманітних теорій стійкого розвитку, «органічного» росту, ноосферної етики, коеволуції тощо є різними інтерпретаціями підходу до вирішення екологічних проблем шляхом зміни самої навколишньої дійсності (Висоцька, 2011). Так, теорія «органічного» росту передбачає штучне зниження темпів науково-технічного розвитку і приросту населення. Концепція стійкого розвитку містить у собі ідею збереження балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь. Крім того, не слід ігнорувати аксіологічний, ціннісний вимір не лише екологічної, а взагалі будь-якої сфери знань, про це свідчить поява таких наук, як, біоетика, етика відповідальності та ін.

Список літератури

1. Callicott J. B. Intrinsic Value, Quantum Theory and Environmental Ethics // *Environmental Ethics*. 1985. Vol. 7, N 3.
2. Evered L. L.N. *The Natural Alien: Humankind and Environment*. Toronto: University of Toronto Press, 1995.
3. Jonas H. *Das Prinzip Verantwortung: Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation*. Frankfurt/Main: Insel-Verlag, 1979.
4. Атфилд Р. *Этика экологической ответственности* / Р. Атфилд // *Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности*. – М.: Прогресс, 1990. – 203-258 с.
5. Вернадский В. И. *Размышления натуралиста: научная мысль как планетное явление* / В. И. Вернадский – М: 1977.
6. Висоцька О. Є. *Освіта для сталого розвитку* / О. Є. Висоцька – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2011. – 200 с.
7. Гирусов Э. В. *Экологическое сознание как условие оптимизации общества и природы* / Э. В. Гирусов // *Философские проблемы глобальной экологии*. – М.: Знание, 1983. – С. 145–153.
8. Дротянко Л. Г. *Науковий космізм і постнекласична наука: антропологічний контекст взаємозв'язків* / Л. Г. Дротянко / *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. – Вип. 2(28). – К.: НАУ, 2018. – С. 5-11.
9. Ермоленко А. М. *Соціальна етика та екологія: монографія* / А. М. Ермоленко – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
10. Єременко О. В. *Принципи і напрями розвитку екологічної культури* / О. В. Єременко – «Молодий вчений»: № 11.1 (38.1), листопад, 2016 р.
11. Карпенко К. І. *Природа і жінка. Перспективи екофемінізму в Україні* / К. І. Карпенко. – Харків: "Крук", 2005. – 320 с.
12. Кримський С. Б. *Ранкові роздуми* / Кримський С. Б. – К.: Майстерня Білецьких, 2009. – 120 с.
13. Леопольд О. *Календарь песчаного графства* / О. Леопольд. – М.: Мир, 1983. – 216 с.

14. Панов В. И. Введение в экологическую психологию: Учеб. пособие. Часть 1 / В. И. Панов. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2001. – 144 с.

15. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М.: Прогресс, 1980. – 312 с., с. 224.

16. Скиба І. П. Технічна діяльність як елемент культури / І. П. Скиба / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2(6). – К.: НАУ, 2007. – С. 121-124.

17. Скиба О. П. Небезпека «беконівського» ідеалу науки / О. П. Скиба / Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(19). – К.: НАУ, 2014. – С. 71-74.

18. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции. / Фукуяма Ф. [пер. с англ. М. Б. Левина] – М.: ООО "Издательство АСТ": ОАО "ЛЮКС", 2004. – 349 с.

19. Швейцер А. Культура и этика / А. Швейцер / Пер с нем. – М.: Прогресс, 1973. – 347 с.

References

1. Atfield, R. (1990). *Etika ekologicheskoy otvetstvennosti*. [Environmental Responsibility Ethics]. Moscow: Progress [in Russian].

2. Callicott J. B. (1985). *Intrinsic Value, Quantum Theory and Environmental Ethics*. Environmental Ethics, 3.

3. Drotianko, L. (2018). *Naukovyi kosmizm i postneklasychna nauka: antropolohichnyi kontekst vzaiemozviazkiv* [Scientific cosmism and post-nonclassical science: anthropological context of interactions]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Seriya: Filosofiya. Kulturologiya, Proceedings of the National Aviation University*, 28, 5-11 [in Ukrainian].

4. Ermolenko, A. (2010). *Sotsialna etyka ta ekolohiia* [Social ethics and ecology], Kyiv: Libra [in Ukrainian].

5. Everden L. (1995). *The Natural Alien: Humankind and Environment*. Toronto: University of Toronto Press.

6. Fukuyama, F. (2004). *Nashe postchelovecheskoye budushcheye: Posledstviya biotekhnologicheskoy revolyutsii* [Our Posthuman Future: The Consequences of the Biotechnology Revolution]. Moscow: ООО "Izdatel'stvo ACT": ОАО "LYUKS" [in Russian].

7. Girusov, E. (1983). *Ekologicheskoye soznaniye kak usloviye optimizatsii obshchestva i prirody* [Environmental Awareness as a Condition for Optimizing Society and Nature]. *Filosofskiye problemy globalnoy ekologii, Philosophical problems of global ecology*. (E. T. Fadeyev, Ed.). Moscow: Nauka [in Russian].

8. Jonas, H. (1979). *Das Prinzip Verantwortung: Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation*. Frankfurt/Main: Insel-Verlag.

9. Karpenko, K. (2005). *Pryroda i zhinka. Perspektyvy ekofeminizmu v Ukraini* [Nature and Woman. Prospects for ecofeminism in Ukraine]. Kharkiv: Kruk [in Ukrainian].

10. Krymskiy, S. (2009). *Rankovi rozдумы* [Morning reflections]. Kyiv: Maisternia Biletskykh [in Ukrainian].

11. Leopold, O. (1983). *Kalendar peschanogo grafstva* [Sandy County Calendar]. Moscow: Mir [in Russian].

12. Panov, V. (2001). *Vvedeniye v ekologicheskuyu psikhologiyu* [Introduction to Environmental Psychology]. Moscow: Izd-vo MNEPU [in Russian].

13. Pechchei A. (1980). *Chelovecheskiye kachestva* [Human qualities]. Moscow: Progress [in Russian].

14. Shvejcer, A. (1973). *Kul'tura i etika* [Culture and ethics]. Moscow: Progress [in Russian].

15. Skyba, O. (2014). *Nebezpeka "bekonivskoho" idealu nauky* [The danger of the "Bacon" Ideal of Science]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Seriya: Filosofiya. Kulturologiya, Proceedings of the National Aviation University*, 19, 71-74 [in Ukrainian].

16. Skyba, I. (2007). *Tekhnichna diialnist yak element kultury* [Technical Activity as an Element of Culture]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Seriya: Filosofiya. Kulturologiya, Proceedings of the National Aviation University*, 6, 121-124 [in Ukrainian].

17. Vernadskiy, V. (1977). *Razmyshleniya naturalista: nauchnaya mysl kak planetnoye yavleniye* [Reflections of a Naturalist: Scientific Thought as a Planetary Phenomenon]. Moscow [in Russian].

18. Vysotska, O. (2011). *Osvita dlia staloho rozvytku* [Osvita dlya stalogo rozvitku]. Dnipropetrovsk: Royal Print [in Ukrainian].

19. Yeremenko, O. (2016). *Pryntsypy i napriamy rozvytku ekolohichnoi kultury* [Principles and Directs of Ecological Culture Development]. *Molodij vchenij, Young scientist*, 11.1 (38.1) [in Ukrainian].

Скиба О.П.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДУХОВНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА

Статья посвящена исследованию особенностей формирования экологической культуры современного человека. В начале XXI века складывается довольно напряженная экологическая ситуация, которая требует пересмотра отношения человека к природе. Человек начинает осознавать, что без поисков эффективных средств решения экологических проблем невозможно дальнейшее развитие цивилизации. А экологическая ситуация начнет меняться к лучшему лишь в том случае, когда выработанные новые ценностные ориентиры по отношению к природе, такие как идея гармоничного развития человека и природы, станут достоянием широких человеческих масс. Потребительское отношение человека к природе стало причиной того, что мир природы находится под угрозой уничтожения, поэтому вопросы формирования экологической культуры сегодня становятся одним из наиболее актуальных. Человечество фактически оказывается перед выбором: или сохранить старый способ взаимоотношений в системе «человек-природа» и тогда, скорее всего, неизбежна экологическая катастрофа, или изменить способ взаимодействия человека и природы и спасти биосферу.

Ключевые слова: экологическая культура, теория устойчивого развития, экологическая этика, ноосферная этика, этика ответственности, биосфера.

Skyba O.

ECOLOGICAL CULTURE AS A COMPONENT OF MODERN MAN'S SPIRITUALITY

Introduction. The article is devoted to the study of the peculiarities of the formation of ecological culture of modern man. The chosen problem is actual in a crisis current ecological situation. **The aim and tasks.** This study is intended to trace the stages of the emergence of environmental ethics as a science, analyze the features of development and formation of modern ecological culture of the mankind.

Research methods are general and special methods and approaches that enable to trace and take into account important aspects of the development and formation of the ecological culture of mankind. **Research results.** The global environmental problem of mankind has been in the spotlight of scientists in the late XX and early XXI century. Scientists have tried to rethink man's attitude to nature in terms of universal values. The formation of a certain attitude to nature is possible if man takes nature as a "world", a habitat determined by the level of development of the cultural-historical epoch and a certain type of practical activity. But nature for man is not only a habitat. It is home, a cathedral, which must be taken care of. Therefore, the focus on the idea of a holistic inalienable harmonious existence of man and nature, the extension of moral principles to nature is evident. **Discussion.** Nowadays, some scientists are on guard against scientific and technological progress overshadowing humanity's mind not so much to create new values but to deny the cultural heritage of the past. The point is that the fruits of the progress are not always good for humanity, being the initial cause of the most global problems. **Conclusion.** In modern society, it is necessary since childhood to cultivate a caring attitude to nature, to form the ecological culture to avoid the destructive consequences of man's activity in relation to nature.

Keywords: ecological culture, sustainable development theory, ecological ethics, noosphere ethics, ethics of responsibility, biosphere.